

Kvartalstidskrift för europaprogrammet LEADER II

LEADER II

Våren 1996 nr 11

**Kvinnor,
lika chanser
och landsbygdens
utveckling**

Österrike

Norte

Jämtland

LEADER II i aktion

Land: Grekland

Genomförd aktion: skapande och åtföljande av ett kvinnligt hantverkarkollektiv

Kostnad: 113 707 ECU

EU: 51 168 ECU

Offentligt: 17 055 ECU

Privat: 45 484 ECU

"I samarbete med det kommunala utvecklingskontoret i Armaia, stödde vår grupp skapandet av ett kvinnokooperativ inriktat på produktion av väveriprodukter. LEADER bidrog också till skapandet av en integrerad marknadsföringsplan, till upprättandet av ett försäljningsställe och produktfrämjande (prospekt, deltagande i mässor i norra Grekland). De kvinnliga hantverkarna är mycket stolta över företagets framgångar och förfogar nu över en ny inkomstkälla. Med denna aktion lyckas man också gjuta nytt liv i ett gammalt kunnande som riskerade att försvinna.

Théodoros Sirgianidis,
LEADER-ansvarig

Land: Irland

Genomförd aktion: kvinnocenter

Kostnad (årlig): 25 000 ECU

EU: 5 000 ECU

Offentligt: 18 750 ECU

Privat: 1 250 ECU

"I vetskap om den isolering som kvinnor lider av i landsbygds miljön, har LEADER Duhallow startat 'Familjeresursgruppen i Kanturk', som lett fram till skapandet av ett tjänstecenter (vårdcentral, barn-daghem, lokal för vuxenutbildning) och mötesplats för kvinnorna. 60 kvinnor drar direkt nytta av detta center. Vi tänker nu skapa sådana strukturer över hela Duhallow-området och låta alla kvinnor där få nytta av dem."

Maura Walsh,
LEADER-samordnare

Land: Italien

Genomförd aktion: vidareutbildning av keramikere

Kostnad: 49 905 ECU

EU: 32 438 ECU

Offentligt: 17 467 ECU

"Den hantverkskeramik som förekommer hos oss ända sedan antikens högkultur är en mycket känd lokal aktivitet med stora utvecklingsmöjligheter. Arbetet med leran, som leder fram till originella produkter av hög kvalitet, förutsätter avancerade kunskaper som måste föras vidare till kommande generationer. I denna 'skolverkstad' som leds av två kvinnor och stöds av den lokala aktionsgruppen, följer åtta unga hantverkare denna fortbildningskurs inriktad på kreativitet och sökande av nya motiv."

Marianna Colangelo,
LEADER-ansvarig

Land: Portugal

Genomförd aktion: skapande av en liten musei-restaurang

Kostnad: 72 654 ECU

EU: 32 991 ECU

Privat: 39 663 ECU

"Med hjälp av sin familj, som hon lyckades entusiasmera för sitt projekt, har en kvinna renoverat en gammal vattenkvarn och intill den inrett en liten restaurang. 'Moulin du Ti'Casinhas' har därmed blivit ett dynamiskt och mycket kreativt aktivitetscenter där man kan anordna fester och banketter, avnjuta gastronomiska måltider, samtidigt som man upptäcker de maskiner och gamla metoder som användes av mjölnarna. Man erbjuder där även strövtåg i Algarves inland. Förutom att ha skapat sysselsättning åt sig själv och regelbundet arbete åt två andra kvinnor, har ägaren förverkligat sin dröm: att åter installera sig i sin födelseby och bidra till att sprida kännedom om den lokala kulturen."

Priscila Soares,
LEADER-samordnare

Strålkastare: Österrike 4

*Landsbygdspolitiken i "Alprepubliken".
Intervju med Helga Konrad, Federal
kvinnosaksminister.*

Entusiastiska deltagare i utvecklingen 6

*Mary Braithwaite undersöker lands-
bygdskvinnornas situation och olika
möjliga vägar för att tillförsäkra dem
lika chanser i projekten för landsbyg-
dens utveckling.*

**Kvinnor och landsbygdens utveckling:
erfarenhet från LEADER I 12**

*Många projekt i LEADER I gynnade
direkt kvinnorna.*

**Landsbygdskvinnor i Norte (Portugal):
kraftig eftersläpning,
ingripande nödvändigt..... 16**

*I norra Portugal verkar yrkesomvand-
lingen av traditionellt kvinnliga akti-
viteter, tillsammans med turismen,
vara det enda möjliga sättet att inte-
grera kvinnorna i den formella ekono-
min. Möten med kvinnor i tre LEADER-
zoner i Norte: Alto Cávado, Alto
Tâmega, och Basto.*

**Jämtland (Sverige):
när kvinnorna tar initiativet..... 19**

*I denna glest befolkade region, går
kvinnorna ofta i främsta ledet när
det gäller den lokala utvecklingen*

Med några ord...

Franz Fischler,
*Medlem i Europeiska gemenskapens kommission,
med ansvar för Jordbruk och landsbygdens utveckling*

Även om det är många kvinnor som är med och deltar aktivt i landsbygdens utveckling och stimulerar nya tankesätt, är de ändå ofta missgynnade: det är svårt för dem att hitta arbete, barnomsorgen är otillräcklig, de kollektiva transporterna på landsbygden uppfyller inte behoven, antalet utbildningscentra är begränsat. Man måste alltså sätta in sådana resurser att kvinnorna kan få lika goda chanser som männen i landsbygds miljön.

Även om bidragen från gemenskapen inom ramen för strukturfonderna inte är diskriminerande, konstaterar man i praktiken att de är mycket mindre till gagn för kvinnorna än för männen och att för få åtgärder är speciellt inriktade på kvinnor.

Bland alla finansiella instrument som introducerats av Europeiska unionen för främjandet av lika chanser på landsbygden, förtjänar LEADER-initiativet ett speciellt omnämnande: mellan 1991 och 1993 gav redan LEADER I kvinnor möjlighet att starta utvecklingsprojekt på landsbygden. Man kan för övrigt konstatera en lång rad lyckade exempel, i synnerhet när det gäller landsbygdsturismen, främjandet av lokala specialiteter på livsmedelsområdet, skapande av små och medelstora företag och etablering av hantverkare. Jag hoppas att kvinnorna kommer att fortsätta på den inslagna vägen och att de kommer att spela en ännu aktivare och ännu mer innoverande roll inom ramen för Initiativets andra fas (1994-1999), så att de på bästa sätt kan utnyttja de möjligheter som erbjuds av LEADER för landsbygden.

Men det är dock uppenbart att aktionerna för främjandet av lika chanser inom ramen för programmen i första hand skall väljas ut av medlemsstaterna och de aktörer som är ålagda att genomföra programmet ute på fältet.

Europakommissionen tänker under år 1996 vidta flera nya åtgärder som syftar till att ge lika chanser: man kan redan nämna genomförandet, över hela Europeiska unionen, av en studie av kvinnornas reella situation inom jordbruket, kopplad till en jämförande analys av olika nationella bestämmelser som reglerar kvinnors juridiska skydd inom denna sektor. Dessa arbeten borde kunna ligga till grund för förslag som kan förbättra situationen.

Vi tänker också lansera pilotprojekt som går ut på att gynna en större integrering av kvinnor i landsbygdens utveckling. Detta program, för vilket en första förslagsrunda kommer att publiceras under hösten 1996, kommer, för perioden 1997-1999, att stödjas med 20 miljoner ECU och skall varje år ha ett väl avgränsat tema. Vi kan då också bättre definiera de konkreta behoven i projekten och förbereda andra åtgärder för framtiden.

Tack vare stödet från Europaparlamentet, kommer jordbrukskapitlet i 1996 års budget att förses med egen budgetram, på ett belopp av 400 000 ECU som skall användas för att möta landsbygdskvinnornas informationsbehov, både när det gäller allmän jordbrukspolitik och finansiering av specifika projekt.

Det informationsnät som skapas inom ramen för LEADER och leds av det Europeiska observatoriet, utgör också ett viktigt instrument i landsbygdskvinnornas tjänst eftersom det visar dem konkreta exempel på lyckade aktioner.

Den stora konferens som sedan kommer i november om landsbygdens utveckling bör kunna belysa de arbetssätt och instrument som skall göra det möjligt att hitta en till fullo integrerad utveckling och ett bättre beaktande av kvinnorna i vår politik. <

Strålkastare Österrike

Österrikes relief och geopolitiska läge förklarar till stor del detta lands egenheter jämfört med övriga medlemsstater i Europeiska unionen.

Alperna täcker 74% av det österrikiska territoriet och "Alprepubliken" har gemensamma gränser med fyra länder i det gamla östblocket. Dessa bägge faktorer har framkallat avsevärda regionala olikheter, inte minst genom att Stor-Wien ensamt genererar nästan 40% av Österrikes BNP.

På landsbygden har de mycket turistinriktade områdena norr om alperna en BNP per invånare som motsvarar riksgenomsnittet. Dessa regioner känner dock av en hög säsongsarbetslöshet och en stagnerande turism, den sektor som står för huvuddelen av deras aktivitet. De konfronteras också med en försämrad miljö. De övriga landsbygdsområdena har en BNP som ligger mellan 20% och 50% under riksgenomsnittet.

I de mest avsidens belägna områdena i sydöstra och norra Österrike liksom i de olika alpina regionerna i inlandet, arbetar 30% av den aktiva befolkningen i jordbruket, men ofta på deltid. Förelidningsindustrin för sin del består ofta av företag som erbjuder låga löner, och huvudbranscherna arbetar med textilier, kläder, läder och trä.

Den österrikiska landsbygden kan dock räkna med viktiga trumfkort: ett diversifierat nät av små och medel-

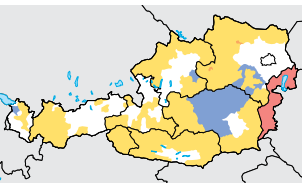
stora företag, många lantgårdar inriktade på biologisk odling och regionala produkter, resurser för grundutbildning och fortsättningskurser på hög nivå, en relativt låg arbetslöshet, en väl bibehållen miljö och en mycket hög livskvalitet.

En utvecklingspolitik inriktad på innovation

"Överföring av sakkunskap", "främjande av landsbygdsens potential, "innovation" är uttryck som kan ses som kännetecknande för den utvecklingspolitik som förts i de eftersatta österrikiska regionerna sedan slutet av 70-talet, parallellt med förbättringen av infrastrukturer-na.

För att lyckas med denna politik, har två typer av åtgärder privilegierats av den federala regeringen och delstaterna; införandet av olika tekniska biståndsredskap på lokal nivå, liksom av olika ekonomiska bidrag.

Ett utvecklingsprogram för bergsområdena lanserades 1979. Denna första erfarenhet av integrerad utveckling underlättade 1983 införandet av Stödprogrammet för regional utveckling (FER).

- Målgrupp 1
- Målgrupp 2
- Målgrupp 5b
- Målgrupp 5b delvis bidragsberättigad

Yta: 83 855 km²
Användning av marken:
skogar: 38 770 km²
odlingar, uppfödning: 20 420 km²
Befolkning: 7 800 000 invånare (1991)
under 15 år: 18% • över 60 år: 14%
Befolkningstäthet: 93 inv./km²
(EU: 115 inv./km²)
BNP/inv. (1994): 20 670 ECU
(EU: 16 650 ECU)
Arbetslöshet (1994): 6%

Områden som kan få bidrag från strukturfonder (1995-1999)
Målgrupp 1: 3 965 km²; 270 900 inv.; 165,6 MECU
Målgrupp 2: 8 692 km²; 636 600 inv.; 101 MECU
Målgrupp 5b: 50 100 km²; 2 275 000 inv.; 411 MECU

Landsbygdsandelen
landsbygdsområden: 91,2% av den totala ytan (EU: 79,6%)
landsbygdsbefolkning: 42% av den totala befolkningen (EU: 14%)
befolkningstäthet: 52 inv./km²
inkomst/inv.: 90,8% av landets medelinkomst/inv. (1989)
jord- och skogsbruk (1992): 3,3% av BNP; 15-20% av den aktiva befolkningen i landsbygdsområden (Österrike: 7,9%); genomsnittligt odlad yta per lantbruk: 12,9 ha (EU: 16,4 ha) turism: 14% av BNP; 400 000 arbetstillfällen (250 000 direkta anställningar)

Myndigheter som berörs av landsbygdsens utveckling på riksnivå:
Federala regeringskansliet (samordning av lokaliseringpolitiken och regionalpolitiken; FEDER; målgrupper 1, 2, 5b; Gemenskapsinitiativ som LEADER; Federala jord- och skogsbruksministeriet (FEOGA; målgrupp 5a); Federala ministeriet för arbetsmarknads- och socialfrågor (FSE; målgrupper 3 och 4)
regional nivå: delstatsregeringar (8 delstater som berörs av LEADER av de 9 österrikiska delstaterna)
lokal nivå: 2 301 kommuner

Sedan 1990 finansierar FER uteslutande tekniska biståndstjänster (rådgivning åt företag, upprättande av projekt) men den federala regeringen och delstaterna har också bildat en investeringsfond för skapande av sysselsättning som 1990 under namnet "Bidrag till lokal innovation (RIP)", utvidgar dess verksamhetsområde till att täcka även tjänster till företagen och investeringar i innovationen (produkter och metoder).

Andra initiativ som tagits av den federala regeringen, delstaterna och kommunerna ger också ett stöd till den lokala utvecklingen.

Sedan 1990 gynnar stödpolitiken till jordbruket den ekologiska produktionen, förädlingen och marknadsföringen av produkterna liksom den kontinuerliga utbildningen. Eftersom liknande instrument introducerats i varje delstat, har mycket stora ekonomiska resurser avsatts varje år för att stimulera landsbygdsområden, med kraftig inriktning på innovation.

De lokala föreningarna för sysselsättningen, som stöds av socialministeriet, utgör ett annat strukturellt politiskt instrument. Dessa ger arbetssökande och yrkesverksamma i missgynnade regioner eller regioner som befinner sig i omvandling, yrkesvägledning, fortbildning och stöd till företagsbildning. I målgrupperna 1, 2 eller 5b, finns det också samordningskontor för den lokala utvecklingen ("Regionalmanagement-Einrichtung"), som stöds av Europeiska unionen, den federala regeringen och delstaterna.

Alla dessa instrument samordnas inom det österrikiska lokaliseringsspolitiska ramprogrammet, som drar upp de stora strategiska linjerna med beaktande av behoven, projekten och de program som härrör från den federala regeringen, delstaterna och kommunerna. Det omdefinieras vart 10:e år genom den österrikiska konferensen om lokaliseringsspolitik, permanenta rådfrågningsbyråer som samlar nationella, regionala och lokala aktörer liksom berörda sociala partners.

På nationell nivå ombesörjs samordningen av lokaliseringsspolitiken i samarbete med delstaterna, av det federala regeringskansliet (Bundeskanzleramt). Det är alltså det som samordnar LEADER II, som i Österrike tilldelats 23,3 miljoner ECU. 8 regionala LEADER-program har föreslagits av delstaterna. Detta borde leda till bildandet av ett trettiotal lokala aktionsgrupper, samlade i ett nationellt LEADER-nät som leds av ÖAR ("Österreichische Arbeitsgemeinschaft für eigenständige Regionalentwicklung" / Österrikiska föreningen för regional utveckling).

"Ingen utveckling är möjlig utan kvinnorna."

Helga Konrad, Federal kvinnosaksminister

Hur vill ni beskriva kvinnornas situation i Österrike? Har, enligt er mening, kvinnorna på landsbygden särskilda problem?

Kvinnorna utgör 51,6% av vårt lands befolkning. 62,7% av dem är yrkesverksamma. Deras inkomster når bara upp till 70 - 77% av männens. De österrikiska kvinnorna har i genomsnitt mellan ett och två barn och sköter i allmänhet själva hemarbetet, även om de förvärvsarbetar. Det är ett av huvudproblemen: kvinnans familjeansvar ochushållsarbete hindrar henne från att bli ekonomiskt självständig. Den bristfälliga barnomsorgen gör det svårt för kvinnorna att förvärvsarbeta och hindrar dem ofta från att avancera yrkesmässigt. De mansdominerade maktstrukturerna, fördomarna, etc. har hitintills ofta hindrat kvinnorna från att göra karriär. Jämställdhetslagen och främjandet av kvinnans ställning från 1993 skall göra det möjligt att uppnå jämlikhet i arbetslivet, åtminstone inom den offentliga sektorn.

Vad gäller antalet kvinnor inom politiska instanser, ökar detta bara långsamt och till priset av en konstant kamp; för närvarande är en fjärdedel av ledamöterna i den österrikiska riksdagen kvinnor. För kvinnorna på landsbygden kan man sammanfatta problemen på följande sätt: låga inkomster, få arbetstillfällen, instabilitet.

Finns det några speciella aktioner till förmån för kvinnorna på landsbygden?

I vissa regioner har landsbygdsens kvinnor skapat föreningar som skall främja deras intressen. Inför världskonferensen om kvinnor 1995, möttes kvinnliga jordbrukare inom ramen för ett seminarium rubricerat "Bröd och rosor". De kunde där diskutera sina speciella problem. I Peking anordnades också ett diskussionsforum kring kvinnornas villkor i gränsområden: utöver de debatter och informationsutbyten som ägde rum, behandlades upprättandet av en "projektbörs".

Ökningen av antalet barndaghem är en åtgärd som får verkan på lång sikt genom att den underlättar landsbygds-kvinnornas förvärvsarbete. Inom ramen för den stora offensiven för sysselsättning som kommer att dras igång nästa år, bör speciella projekt för kvinnorna på landsbygden initieras och finansieras. I landsbygds miljön bör tyngdpunkten fram för allt läggas på kvinnornas rörlighet och minskningen av deras isolering.

Vad kan kvinnorna tillföra när det gäller landsbygdsens utveckling?

Ingen utveckling är möjlig utan kvinnorna. Deras bidrag är nödvändigt om man vill införa logiska utvecklingsstrategier för landsbygdsens utveckling, som svarar mot deras behov och speciella förväntningar, som tar hänsyn till deras synpunkter.

Fullt partnerskap i utvecklingsarbetet

Kvinnorna spelar en nyckelroll i landsbygdskommunernas vitalitet. Utöver deras ekonomiska aktivitet, bidrar de på avgörande sätt till familje- och samhällslivet.

AV MARY BRAITHWAITE [*]

Men ofta märks det inte tillräckligt väl i politiken för landsbygdens utveckling vilken viktig roll kvinnorna spelar, vilket gör den mindre effektiv. Framgången med en utvecklingsstrategi för landsbygden beror på om man lyckas mobilisera kunskaper och resurser hos alla medborgare och om man kan genomföra åtgärder som uppfyller deras olika behov. Två principer är viktiga när det gäller en utvecklingsåtgärds effektivitet: jämställningen av kvinnor och män, och att alla deltar i arbetet. Det är vanligt att framhålla nödvändigheten av att erkänna kvinnorna som "grundläggande mänskliga resurser" och därför uppmuntra dem att bli "ekonomiskt mer aktiva". Därmed underförstås att kvinnor som inte är "aktiva" i förvärvslivet, inte deltar i det ekonomiska livet och att de förfogar över fritid som skulle kunna användas bättre till något annat. På landsbygden är denna slutsats helt felaktig.

[*] **Mary Braithwaite** är författare till en studie av kvinnor i landsbygdsmiljö, på uppdrag av Europeiska kommissionen (1). Hon arbetar med projekt och forskningsverksamheter om lika chanser vid landsbygdens utveckling inom Europeiska unionen. Hon är också konsult specialiserad på deltagandemetoder tillämpade på utarbetande och utvärdering av utvecklingsprojekt i Europa och i tredje världen.

Aktiva men inte erkända

Det är ett faktum att arbetslösheten i mycket högre grad berör landsbygdens kvinnor än landsbygdens män. I vissa regioner är den kvinnliga arbetslösheten dubbelt så hög. På den portugisiska landsbygden är nära två tredjedelar av de arbetslösa kvinnor. I landsbygdsområdena i de nya tyska delstaterna, har kvinnoarbetslösheten exploderat efter 1989, eftersom 80% av kvinnorna som arbetade i jordbruksnäringen förlorade sina arbeten i en mycket snabbare takt än sina manliga kollegor. Det är bara i vissa landsbygdsområden som männens arbetslöshet är större än kvinnornas. Så är fallet i England och i Skottland men det beror till stor del på ökningen av lågavlönade deltidsarbeten i den offentliga sektorn, anställningar som fram för allt innehas av kvinnor. Om man tar hänsyn till de kvinnor som vill förvärvsarbeta men som inte är inskrivna som arbetssökande, alltså inte räknas med statistiken över arbetslösa, blir situationen i de allra flesta landsbygdsområden ännu allvarigare än vad som framgår av den officiella statistiken.

Dessutom har landsbygdskvinnornas formella aktivitetsgrad tendens att vara lägre än för landsbygdens män och för kvinnor i stadsmiljö. Detta gäller i synnerhet i regioner inom målgrupp 1 där aktiviteten fortfarande i hög grad baseras på traditionellt jordbruk.

Mindre perspektiv, mer hinder

Den låga integreringen av kvinnorna i förvärvslivet och den höga arbetslösheten bland kvinnor beror på en rad fenomen. Man kan i synnerhet framhålla: de traditionella uppfattningarna om vilka roller kvinnor och män passar in i; en allvarlig brist på arbetstillfällen för kvinnor i landsbygds miljön; ett visst antal hinder - brist på transporter, barnomsorg, etc. - som gör det svårt för kvinnorna att komma in på arbetsmarknaden. Den aktuella tendensen försvårar ytterligare situationen för landsbygds kvinnor: personalminskningen inom den offentliga sektorn och den medföljande centraliseringen av tjänster, både inom den privata och den offentliga sektorn, drabbar landsbygds kvinnor dubbelt, både genom att göra det svårare att hitta arbeten och att få tillgång till de tjänster som de och deras familjer behöver.

Kvinnorna ägnar sig därför åt diverse uppgifter, får större ansvar och utför fler arbetstimmar än männen. I Frankrike och på Irland, där det finns data över arbetsfördelningen, har landsbygds kvinnor, i synnerhet jordbrukarkvinnor, mindre fritid, mindre än stadskvinnorna och mindre än de flesta männen på landsbygden. Överallt på landsbygden spelar kvinnorna fortfarande många roller: i hemmet sköter de hushållet och tar hand om barnen; i samhället har de hand om sociala och kulturella tjänster, oftast på frivillig grund; på det ekonomiska planet, när de inte är avlönade eller egna företagare, är de oftast verksamma i jordbruket eller något annat

familjeföretag. De är däremot i allmänhet föga inblandade i beslutsfattandet på lokal eller regional nivå. För ofta medför deras hushålls- och familjeansvar inte bara att de inte kan delta i beslutsfattandet, men genom att låta männen slippa ifrån många uppgifter, underlättar de dessutom dessas deltagande. Denna ojämlika fördelning av uppgifterna är ett viktigt hinder för ett jämlikt deltagande mellan kvinnor och män i landsbygds utveckling.

Vissa exempel på initiativ till förmån för kvinnorna på landsbygden och avsedda att uppmuntra deras deltagande visar dock att det går att hitta lösningar.

Sektoriella strategier

När det gäller kvinnoarbetslösheten, kräver projekten speciella strategiska synsätt, vilket inte med nödvändighet behöver innebära att de enbart skall vara inriktade på kvinnor. På Irland var projektet "Ballyhoura-smaken", genomfört av LEADER-gruppen, en välgenomtänkt satsning på landsbygdsturism avsedd att förbättra kvaliteten och besöksfrekvensen på de lokala restaurangerna. De skapade arbetstillfällena var fram för allt heltidstjänster, oftast för kvinnor. Att inrikta anställningsinitiativen på sektorer som i allmänhet sysselsätter kvinnor kan få en verkligt positiv inverkan på kvinnornas möjligheter till förvärvsarbete.

Stödet till starta-eget-tanken och skapandet av nya företag är också viktigt. Kvinnorna på landsbygden kan ofta väl identifiera de lokala resurser och behov som kan erbjuda affärsmöjligheter. Ett tekniskt bistånd och ordentlig handledning krävs dock om man vill öka självförtroendet hos kvinnorna och öka deras kompetenser så att de kan lyckas med sina företag. I vissa zoner har specifika stödaktioner avsedda enbart för kvinnor genomförts: så är fallet med Kvinnligt Företagarcentrum (Women's Enterprise Centre) i Launceston, i sydvästra England, som rådgiver, informerar, utbildar och tillhandahåller lokaler åt kvinnor som startar eller utvecklar ett företag. Framgången med detta projekt är så stor att Enterprise Tamar, det utvecklingskontor som lade grunden till centret, kan bekräfta att nu nära hälften av de människor som kontakter dem är kvinnor. I Serra de Montemuro, i norra Portugal, har ett kvinnoinitiativ, stött av ett partnerskap bestående av lokala föreningar, en grupp hantverkare och offentliga organ, utbildat och väglett kvinnor i genomförandet av flera projekt: skapande av ett barndaghem, en integrerad operation för landsbygdsturismen liksom upprättande av försäljningsställen för hantverksprodukter.

Integrerat synsätt

Om kvinnornas initiativ har en roll att spela så är det också viktigt att företagandets traditionella stödorgan ser till att deras tjänster också är lika tillgängliga för kvinnor som för män. Detta medför bl.a. att man skapar

större medvetande hos företagsrådgivarna i frågan om lika chanser för kvinnor och män, att man utbildar och utser kvinnliga rådgivare, att man ser till att finansierings- eller bidragskontrakt inte är diskriminerande för kvinnorna, att informationen kring utbildningarna och företagets åtföljande tjänster blir lika motiverande för både kvinnor och män.

Initiativen till anställning och företagsbildning får inte heller nöja sig med att beakta kvinnornas existerande plats och motivationer utan även inriktas på en förbättring av deras yrkesmässiga status. Många kvinnor på landsbygden, som arbetar på gården eller i familjeföretaget, vars status inte erkänns som egenföretagande och som inte har tillräckligt med tid för att gå en utbildning som ger officiellt tillträde till yrket. I Frankrike lanserades 1991, inom ramen för ett innovande utbildningsprogram på distans (Formation ouverte - Femmes rurales/Öppen utbildning - Kvinnor på landsbygden) ett samarbete som gick ut på att yrkesanpassa hustrur till fiskare och ostronodlare i Finistère (Bretagne) på sådant sätt att de kan diversifiera sig och utveckla sina familjeföretag. Man bör dock se till att de skapade verksamheterna inte ökar isoleringen och arbetsbördan för de inblandade: om distansarbete i hemmet eller turism på lantgården kan hjälpt till att öka inkomsterna, kan de också förstärka landsbygdskvinnornas isolering och ojämlikhet vid uppdelningen av hushålls- och familjearbetet.

Våga vara olik

De nya eller icketraditionella branscherna erbjuder också möjligheter för landsbygds kvinnor, inte bara när det gäller arbetstillfällen, utan även för att lösa problemet med transporter och närtjänster i landsbygdsmiljön. I Vogelsberg (Hessen, Tyskland), har offentliga organ och lokala bussbolag gått samman för att utbilda kvinnliga arbetslösa till att köra bussar och skapa nya transportlinjer i området. Den stora utmaningen är nu att göra dessa linjer lönsamma, vilket kan lyckas om man också använder fordonen för att transportera jordbruksprodukter till tätorterna.

Det är samma princip som gäller i ett utbildningsprogram i Haute-Vienne (Frankrike): genom att låta kvinnorna bli busschaufförer, utökar man sysselsättningsmöjligheterna för kvinnorna på landsbygden samtidigt som man angriper problemet med förflyttning av personer som inte har egna transportmedel. I en isolerad del av Nord-Irland, erbjuder ett privat, mycket effektivt företag, Kinawley Integrated Teleworking Enterprise Ltd. (KITE), på en lantgård utbildning och distansarbete (14 direkta anställningar), framför allt åt kvinnor, liksom ett daghem för deras barn. KITE som skapades av tre kvinnor, hade svårt att få ekonomisk hjälp från

Att få tid att förvärvsarbeta: barndaghem i Kanturk [LEADER-område Duhallow, Irland]

*"Jordbrukarhustrun"
sköter ofta familjeföretagets
kontorsgöromål*

utvecklingskontoren när det startades. Företagets ledare tror att denna svårighet beror på bristande "visioner" hos de utvecklingskontor man tog kontakt med, vilka stöttes av att projektet leddes av kvinnor och att det berörde en kombination av två nya verksamheter i området: distansarbete tillsammans med barnpassning. Om många kvinnor behöver stärka sitt självförtroende när de skall skapa sitt företag, så är det också många utvecklingskontor som behöver lära sig att ha förtroende för kvinnors idéer och förmågor. Många idéer som läggs fram av kvinnor på landsbygden handlar om okonventionella aktiviteter som har flera mål samtidigt (biinkomst, sysselsättning, förbättring av livskvaliteten, skydd av miljön, upprätthållande av den lokala kulturen etc.), vilket i vissa fall får utvecklingskontoren att reagera genom att inte ta dessa projekt på allvar eller att ge dem ett otillräckligt tekniskt och finansiellt stöd.

Med förenade krafter

Projekten kan initieras och förverkligas av kvinnor individuellt men man konstaterar att det ofta är initiativ som framläggs av grupper eller nät av kvinnor som lokala samhällen får mest nytta av.

Arbetet i nät förklarar till stor del framgången för Kvinnum, en kvinnoförening i Jämtland i norra Sverige (se motsvarande artikel). Utöver en styrkommitté och en arbetsgrupp med representanter från de viktigaste myndighetsorganen, stöder Kvinnum arbetsgrupper som var och en består av mellan 20 och 25 kvinnor med olika bakgrund som intresserar sig för utvecklingen av lokalsamhället eller speciella lokala tjänster. Med mer än 60 arbetsgrupper i länet, har Kvinnum spelat en viktig roll för att stimulera den lokala dynamiken och för att få igång projekt skapade av och för kvinnorna.

På ön South Uist, i Skottland, har ett informellt kvinnonät, till en början skapat av en grupp mödrar som ville anordna förskoleverksamhet, lett fram till skapandet av Cothrom, som ger utbildning och arbetstillfällen - vävning, turism, kultur och barnomsorg - åt öns kvinnor. I slutet av 1994 blev Cothrom ett distansarbetscenter åt ett privat bolag, med skapande av 18 arbetstillfällen för kvinnor.

Deltagande i utarbetandet av projektet och beslutsfattandet

För att uppfylla kvinnornas behov och förväntningar, kan dock utvecklingskontoren ibland göra betydligt mer än att främja projekt skapade av och för kvinnor. Att involvera kvinnorna i landsbygdens utveckling betyder också att man försäkras om att de kommer att delta i projektets utveckling och i beslutsfattandet, när det gäller att välja mål, strategier och de utvecklingsaktioner som skall drivas igenom. Att informera kvinnorna om landsbygdsutvecklingens strategi, visa dem att man är öppen för deras idéer och deras deltagande utgör ett första mycket viktigt steg. I södra Portugal har föreningen In Loco (också LEADER-grupp) i byarna i Serra do Caldeirão anordnat möten-debatter där kvinnorna kunnat diskutera sina speciella problem och komma på möjliga botemedel. Sådana aktioner stärker solidariteten bland landsbygdskvinnorna och uppmuntrar dem att hitta lösningar.

Sedan är det viktigt att kvinnorna tar lika aktiv del som männen i utformningen av politiken och de strategier som upprätthålls av utvecklingskontoren och myndigheterna och att dessa förbinder sig att se till att deras aktiviteter skall vara lika tillgängliga och fördelaktiga för kvinnor som för män. Att utbilda och sätta in kvinnorna i beslutande ställningar när det gäller utvecklingen, öka representationen av kvinnor och deras föreningar i styrkommittéer och styrelser (genom att sätta deltagandekvoter, genom att anpassa tiderna, platserna och stilen på mötena, etc.) är åtgärder som säkerligen kan ha en positiv inverkan. På Irland t.ex. har Jordbruks-, Livsmedels- och Skogsministeriet bett LEADER-grupperna se till att deras företagsstyrelser består av minst 40% kvinnor.

Integrera jämlikheten

En systematisk kontroll av politik, strategier och utvecklingsprojekt borde genomföras innan de antas för att se till att de inte är diskriminerande för kvinnorna eller till och med att de leder till en större jämlikhet mellan kvinnor och män. Detta förutsätter en lokal diagnos över situationen, rollerna, behoven och motivationer hos kvinnorna och männen liksom en strategi som tar hänsyn till denna diagnos. Att genomföra denna föregående studie kan också vara ett sätt att mobilisera kvinnor och män i utvecklingsprocessen, under förutsättning att analyser och utredningar ingår i arbe

— tet. I Norge har en "Kommunal plan för kvinnorna", som får stöd från flera ministerier, inriktat sig på att i sex kommuner införa metoder och organisationsätt som gör det möjligt att integrera den "kvinnliga dimensionen" och lika chanser: varje kommun har därför skapat en arbetsgrupp, bestående av 7 eller 8 kvinnor och ledd av en kommunanställd kvinna som ser till att kvinnors intressen och behov beaktas i politiken och de kommunala programmen och projekten.

Metoder och instrument som gör det möjligt att utveckla, införa, följa upp och utvärdera projekt som medför jämställdhet mellan kvinnor och män håller på att utvecklas av vissa europeiska organisationer, men fram för allt inom ramen för samarbetet med tredje världen. Utvecklingskontoren på landsbygden skulle kunna ta intryck av dem och anpassa dem till europeiska förhållanden.

Det är också önskvärt att utvecklingskontoren och myndigheterna tar ansvar för att det råder jämlikhet mellan män och kvinnor när det gäller tillträdet till och fördelningen av projekten. På europeisk nivå är främjandet av lika chanser en tvärgående prioritering för alla program som stöds av strukturfonderna. Dessa åtaganden måste dock omvandlas i konkreta vägledningar och mål och beaktas vid uppföljningen och utvärderingen av projekten, om man skall kunna kontrollera att de berörda politiska projekten har åstadkommit de beräknade förväntningarna i fråga om jämlikhet och livskvalitet för kvinnor och män på landsbygden.

(1) "The Economic Role and Situation of Women in Rural Areas" (Kvinnornas ekonomiska roll och situation i landsbygdsområden). Serien "Green Europe" (Ett grönt Europa). 1994. Office for Official Publications of the European Communities (Europeiska gemenskapens officiella publiceringskontor), L-2985 Luxemburg. Tillgänglig på 9 av Unionens språk. En uppdatering av dokumentet, som tar hänsyn till de tre nya medlemsstaterna, är på gång.

Europeiska unionen har undan för undan utvidgat tillämpningsområdet för principen med lika chanser för både kvinnor och män. Den avser nu att integrera den i all viktig gemenskapspolitik. Denna princip kan få betydelse för många européer och framför allt kvinnliga européer.

Den europeiska lika-chanser-principen har sitt ursprung i Artikel 119 i Romfördraget som uttalar principen om lika lön för män och kvinnor. Den gemensamma marknadens grundare avsåg därmed logiken med den fria konkurrensen: det gällde att undvika en "löne-dumping", eftersom det var uppenbart att kvinnornas löner var lägre än männens.

Nära 40 år senare, avlönas kvinnornas arbete fortfarande mellan 15 och 30% lägre än männens. Till detta kommer den stora volymen oavlönat arbete. Men kvinnornas massiva inträde på arbetsmarknaden under de senaste 20 åren har skapat en ny situation som de europeiska instanserna velat bilda sig en uppfattning om.

Europeisk jämlikhetslag

Artikel 119 har blivit grundvalen i en politik med mer sociala ambitioner. De europeiska samhällena har fördjupat principen med lika lön och har utvidgat den genom att mellan 1975 och 1992, anta sex direktiv som, tillsammans med riklig rättspraxis från Europadomstolen, utgör den Europeiska jämlikhetslagen; "lika lön" (75/117); "jämlikhet vid anställning, utbildning och befordran i yrket och arbetsvillkor" (76/207); "lika behandling i socialförsäkringen" (79/7); "jämlikhet i de sociala försäkringssystemen" (86/378); "självständiga kvinnors och mäns jämställdhet och medarbetande makes/makas rättigheter" (86/613); "skydd i arbetet av havande kvinnor" (92/85).

Dessa direktiv har haft och har till mål att i de tolv, och därefter i de femton medlemsstaternas gällande lagar, erkänna minimirättigheter och stryka existerande diskrimineringar på grund av kön. Dessa diskrimineringar, grundade på en otidsenlig uppfattning av kvinnornas rättigheter, finns inkrupna i alla vrår i lagbestämmelser och reglementen som reglerar sociala, familjemässiga och andra villkor så som Arbetsrätt, Socialförsäkring, Civilrätt, Arvsrätt, etc... och likaså Lantbruksrätten.

Lika chanser-principen för kvinnor och män: en europeisk ambition

av Marie Jouffe (*)

Ett aktionsprogram i gemenskapen för lika chanser: observatorium och laboratorium

Parallellt med denna lagstiftande aktivitet, som är oundgänglig men otillräcklig för att få till stånd en verklig jämlikhet, införde Europeiska kommissionen redan 1982 ett första aktionsprogram för lika chanser mellan kvinnor och män. Idag fullbordas det 3:e programmet och ett 4:e fastlades av Unionens ministerråd i december 1995 för perioden 1996-2000.

Inom ramen för de 3 aktionsprogrammen som genomförts på europeisk nivå, har en kunskap förvärvats om mäns och kvinnors situationer, i synnerhet när det gäller arbetet och dess miljö. Denna kunskap härrör från forskning, expertutredningar i näten, stöd åt pilotaktioner och utbyten mellan medlemsstaterna, på områden som sträcker sig från utbildning till sysselsättning, via yrkesutbildning (IRIS-nätet), skapande av företag (ILE-programmet) samt aktioner för att informera om kvinnornas plats i samhället i allmänhet.

Dessa arbeten bekräftar t.ex. att kvinnornas ställning på arbetsmarknaden fortsätter att i allmänhet vara mindre gynnsam än männens: högre arbetslöshet bland kvinnorna, lägre löner, större arbetsbörda med familjen, lägre utbildning eller undervärderad när den är likvärdig. De har påvisat bandet mellan kvinnornas aktivitet och en social organisation som beaktar eller inte beaktar frågan om omhändertagandet av vårdkrävande personer: barn, äldre anhöriga. Under de senaste fem åren har kvinnornas speciella situation på landsbygden utgjort föremål för utredningar, aktioner och pilotprojekt, i synnerhet inom ramen för NOW, program för gemenskapsinitiativ i FSE, ägnad åt lika chanser-principen.

De blockerande faktorer som försvårar lika chanser-principen i praktiken har identifierats. Vitboken om Europeiska kommissionens socialpolitik har, med utgångspunkt från dessa slutledningar, definierat 3 prioriterade axlar för aktionen till förmån för lika-chanser-principen.:

- > undanröja den segregering som förekommer på arbetsmarknaden och gynna kvinnornas arbete;
- > förena yrkes- och familjeliv;
- > påskynda kvinnornas inträde i beslutsprocessen.

Dessa tre axlar utgör kraftlinjer för det 4:e aktionsprogrammet 1996-2000.

Integreringen av lika-chanser-principen: ett nytt aktionssätt

Till skillnad mot tidigare program som var inriktade på specifika aktioner avsedda för speciellt utvald kvinnlig publik, slår det 4:e programmet in på en ny linje: integreringen av lika-chanser-principen i alla politiska handlingsprogram.

Denna nya logik innebär att lika-chanser-principen bör beaktas i de resurser, medel och politiska program som sätts in på andra områden: det gäller förstas socialpolitiken, men även miljön, transporterna, företagandet, regionalpolitiken, landsbygdens utveckling, etc.

Detta har redan tagit sig uttryck på högsta nivå i kommissionen, genom skapandet av en grupp kommissarier för lika-chanser-principen. Det bör här framhållas att för första gången i Europas historia har fem kvinnor utnämnts till kommissarier 1995.

Denna grupp har för övrigt lämnat in en rapport till kommissionen - "Integrera lika-chans-principen mellan kvinnor och män i gemenskapens alla politiska handlingsprogram och aktioner" (1) - som antogs den 21 februari.

I ett integreringsperspektiv utgör de anslag som speciellt beviljats för lika-chanser-politiken inte alla medel som kommer att tilldelas för denna politik. Enligt texterna i gällande bestämmelser, skall denna politik stötts med strukturfonder och de aktioner som drar nytta av dessa fonder skall integrera lika-chanser-principen.

Så är fallet med LEADER. Men en utvärdering av hur lika-chanser-principen integreras inom de lokala aktionsgrupperna består inte bara av att fastställa hur många kvinnor som dragit nytta av en utbildningsaktion eller ett bidrag för att skapa sin egenanställning. Målet är ambitiösare än så, satsningen är strukturell och medför aktioner som på medellång eller lång sikt kommer att få en inverkan på hela befolkningens deltagande och mobilisering för landsbygdens utveckling.

Det gäller alltså att hjälpa till med att förändra folks inställningar i fråga om mäns och kvinnors roller. I ett utvecklingsprogram för landsbygden som satsar på att hålla kvar befolkningen, förefaller denna fråga vara avgörande.

(*) Socialrättsjuristen Maria Jouffe har arbetat inom Europeiska kommissionen som sakkunnig vid genomförandet av det 3:e av gemenskapens aktionsprogram för lika-chanser för kvinnor och män (1991-1995), där hon i synnerhet följde upp reformen av strukturfonderna och tog upp landsbygdskvinnornas situation.

(1) COM (96) 67 slutlig

Kvinnor och landsbygds- erfar

Med målet att uppnå en *integrerad* utveckling av en *landsdel*, inriktar sig LEADER inte formellt på specifika befolkningskategorier, i motsats till andra gemenskapsinitiativ (SYSSELSÄTTNING-Mänskliga resurser t.ex.). Men även om kvinnorna inte utgör föremål för speciella LEADER-åtgärder, berörs de ändå direkt av många projekt. Beviset på det gavs i LEADER I.

ens utveckling: enheten från LEADER I

LEADER-programmet baseras på det lokala initiativet och skall respektera olikheten i de socio-kulturella sammanhang i vilka det verkar. LEADER inbegriper därför på europeisk nivå ingen formell klausul om lika chanser-principen mellan kvinnor och män. Det är kanske synd: landsbygdsmiljön är snarare konservativ när det gäller de sociala roller som tilldelas de bägge könen och man måste konstatera att kvinnorna ofta är kraftigt underrepresenterade i de lokala aktionsgruppernas sty-

relser (det initiativ som tagits på Irland att begära att dessa styrelser ska innehålla minst 40% kvinnor förtjänar dock att framhållas här).

Kvinnorna är dock involverade och ordentligt representerade i alla operativa LEADER-etapper: utvecklingsprojektets förarbete, landsdelsdiagnosen som utförts i många LEADER-områden, brittiska "bybedömningar", operation "byrenoveringar" i Tyskland, etc. har i synnerhet mobiliserat kvinnorna, som för övrigt är mycket närvarande "på fältet", i form av utvecklingsombud eller projektbärare.

Kvinnorna spelar därför i praktiken en huvudroll inom LEADER:

- > demografiskt är de ofta i klar majoritet i de områden som berörs av initiativet. Detta gäller i synnerhet i södra Europa – Grekland, Spanien, Portugal, Mezzogiorno – där flykten från landsbygden och männens emigration har varit betydande;
- > tvingade eller med önskan att skaffa sig egna inkomster, drar kvinnorna igång nya aktiviteter, ofta med innovativt innehåll;
- > de är ofta huvudaktörer inom sektorn landsbygdsturism, massivt stödd av LEADER. Man vet t.ex. att jordbruksturism, som motiveras av önskan att öppna sig mot omvärlden och sökandet efter en biinkomst, oftast bedrivs av kvinnor;
- > LEADER-åtgärderna "främjande av lokala jordbrukslivsmedel" och stöd åt små och medelstora företag och åt hantverk" berör många jordbrukarkvinnor, jordbrukarhustrur, mångsysslarskor eller kvinnliga hantverkare;
- > tillsammans med andra program – NOW t.ex. – är LEADER:s satsning på utbildning och yrkesanpassning ofta viktig för kvinnor som vill starta eget, återgå till förvärvslivet, etc.;
- > installationen av telecentra och andra anläggningar knutna till nya informationstekniker underlättar distansarbete, som kan erbjuda nya sysselsättningsperspektiv, i synnerhet för kvinnor.

De exempel som följer uppvisar ett visst antal LEADER-aktioner I som direkt berört kvinnorna.

Utbildning av
"lokala kvinnliga
handledare"
[Serra do Caldeirão,
Portugal]

Catering-företag [Inishowen, Irland]

Tjänster som gynnar kvinnorna

Isoleringen och bristen på anpassade tjänster hämmar avsevärt livskvaliteten för kvinnorna på landsbygden. Vissa lokala grupper har ingripit för att rätta till situationen: på Irland har gruppen **Duhallow** stött upprättandet av ett center som uppfyller kvinnornas behov i området. Genom att erbjuda hälsovårdstjänster, barnomsorg och olika utbildningar, har centret också blivit en diskussionsplats som gör det möjligt för kvinnorna att bryta sin isolering och bli mer självständiga.

Uppgiften att ta hand om barnen, som oftast faller på dem, gör det svårare för kvinnorna att förvärsarbete. Detta problem är ofta större på landsbygden där barn-daghem och andra barnomsorgstjänster är avlägsna, mycket sparsamt förekommande eller obefintliga.

I Förenade kungariket, har gruppen **South Gwynedd** (Wales) infört ett nät av barndaghem, med måttliga avgifter, för att gynna arbetslösa kvinnors återgång till arbetslivet. I Portugal har gruppen **Ribatejo Centro** (Lissabon och Tage-dalen) anordnat utbildning av kvinnor för omhändertagande och sysselsättning av barn i åldrarna 6 till 12 år. Tio arbetstillfällen har skapats i lika många omsorgsenheter i skolmiljö, vilket underlättat för mödrarna att förvärsarbete.

Återgång till yrkeslivet

En av de första aktionsgrupperna, **Antur Teifi** (Wales), baserades på olika kurser avsedda för kvinnor som ville återgå till arbetslivet. Inom ramen för LEADER II, finansierar den lokala aktionsgruppen produktionen av 3 radio-sända utbildningsprogram avsedda för kvinnor. Dessa program, som sänds sedan oktober 1995, betonar vikten av lika chanser-principen, självförtroende, integrering i företaget och ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Gruppen **Argyll & the Islands** (Skottland) har finansierat utrustningen av en mobil enhet som gör det möjligt att var som helst i området anordna matlagningskurser avsedda för kvinnor som vill återgå till yrkeslivet.

Aktioner till förmån för kvinnliga jordbrukare, mångsyssleri

LEADER-aktioner avsedda att underlätta breddningen av jordbruksaktiviteter och mångsyssleriet berör ett stort antal kvinnor på landsbygden.

Gruppen **Lot-et-Garonne** (Aquitaine, Frankrike) har som partner föreningen "Plurielle", skapad av kvinnor, som aktivt stöder de kvinnliga jordbrukare som vill skapa nya inkomstkällor inom ramen för familjeföretaget eller förvärsarbete.

På Irland har gruppen **Barrow, Nore, Suir** finansierat kurser huvudsakligen inriktade på kvinnliga jordbrukare och som gick ut på att skapa lönsamma verksamheter, baserade på lokala behov och kunnanden (knyppling, biologisk grönsaksodling, etc.).

I Portugal har gruppen **Serras de Montemuro, Arada e Gralheira** (mitt i landet) erbjudit utbildningar i lantgårdsproduktion, biodling, vattenodling och biologiskt jordbruk särskilt avsedda för kvinnor. Samma grupp har anordnat kurser som avser traditionell teknik för lintillverkning. Fem deltagare har sedan kunnat starta eget. En kurs i gastronomisk matlagning har också gjort det möjligt för tio unga kvinnor att starta eget.

Skapande och utveckling av företag

I Förenade Kungariket har gruppen **Galloway** (Skottland) utvecklat ett bistånds-rådgivningsprogram som fram för allt vänder sig till kvinnor: "Homebase" ("Hemarbetsplats") går ut på att omvandla informella akti-

viteter till små företag eller kooperativ. Man undervisar i synnerhet de kvinnliga deltagarna i hur man upprättar en företagsplan. Programmet innefattar också verkstäder för personlig utveckling (självförtroende, grupp-kommunikation, etc.). Två kooperativ - vegetarisk catering och chokladtillverkning - är nu i drift, medan 6 deltagare har startat eget med sticknings- och sömnadsarbeten, turism, etc.

I Portugal har en förening i området **Raia Centro-Sul** (mitt i landet) anordnat utbildningar i traditionellt hantverksbroderi. Varje kurs tar emot 25 deltagare. Målet är att uppmuntra hemarbete och skapa små produktionsenheter. LEADER-gruppen har också deltagit i skapandet av en marknadsföringsstruktur för kvinnliga hantverkare och andra kvinnliga egenanställda i området.

I Italien har gruppen **Basilicata Sud-Occidentale** (Basilicate) stöttat traditionellt hantverk: keramik, korgflätning, etc. Den har fram för allt bidragit till att förnya eller återöppna 12 affärer med hantverksprodukter. Kvinnorna är de största förmånstagarna i satsningen.

I Spanien har gruppen **Navarra** (i Navarra) delvis finansierat moderniseringen av anläggningarna i ett kvinnokollektiv specialiserat på sticknings- och sömnadsarbeten. Gruppen finansierar också utbildningar i tapetsering (300 timmar) avsedda för lågkvalificerade kvinnor. Kurser i företagsadministration kompletterar dessa utbildningar, som inriktas på egenanställning.

Gruppen **Campo de Calatrava** (Castille-La Mancha) har stött bildandet av ett kooperativ för tillverkning och marknadsföring av knypplade produkter ("Encajes de bolillos"). Satsningen, som inriktas på yrkeslivsanpassning av kvinnor över 45 år och under 25 år, har redan resulterat i 6 arbetstillfällen.

Alcarria Conquense, en annan LEADER-grupp i Castille-La Mancha, har underlättat bildandet av en förening

Kooperativ i St-Georges [Kozani, Grekland]

för kvinnliga hantverkare.

På den grekiska landsbygden är kvinnokooperativen talrika och mycket aktiva: gruppen **Chaldiki** (centrala Makedonien) har stött bildandet av kvinnligt väverikollektiv. LEADER har också åtföljt alla faser vid marknadsföringen av dessa produkter genom att finansiera skapandet av en försäljningspunkt, framtagningen av säljbroschyrer och företagets deltagande i diverse mässarrangemang.

I en by i LEADER-området **Kozani** (västra Makedonien), har 17 kvinnor gått samman för att skapa ett kollektiv som producerar två regionala specialiteter som är mycket uppskattade men ännu mycket litet marknadsförda i Grekland: "pitoura" (en sorts makaroner) och "trachana" (en sorts mannagryn). LEADER-gruppen har deltagit i byggandet av lokalen och inköpet av nödvändig utrustning. Gruppen har också satt upp ett tekniskt rådfrågnings- och biståndscenter för kvinnoföretagen och -kooperativen.

I Météores-regionen har gruppen **Kalabaka-Pyli** (Tessalien) stött bildandet av ett kvinnokooperativ specialiserat på förpackning av medicinalväxter från bergen.

I Tessalien har också gruppen **Elassona** stött kvinnliga hantverkare som tillverkar folkdräkter och "kilims", mycket kända vävda mattor. LEADER-aktionen har gjort det möjligt att modernisera denna traditionella verksamhet och att underlätta marknadsföringen av produkterna. Gruppen **Evros** (östra Makedonien) har deltagit i upprättandet av ett "Center för Hantverk och Hemarbete". Lett av ett kvinnokooperativ, syftar det till att uppmuntra lokal hantverksproduktion och permanent fortbildning av kvinnorna i området. <

Snickeriutbildning
[Sierra Sur de Sevilla, Spanien]

Kvinnor på landsbygden i Norte (Portugal)

Betydande eftersläpning, ingripande nödvändigt

Arbetsstillfällena är få på den portugisiska landsbygden. I synnerhet för kvinnorna som är illa förberedda för att ta sig in på en mycket begränsad arbetsmarknad. För dem som inte emigrerat, tycks yrkesanpassningen av traditionella kvinnliga aktiviteter - hantverk, livsmedelsprodukter från lantbruket, etc. - tillsammans med turismen, vara den enda möjliga inkörsporten till den formella ekonomin. Men först måste avsevärda kulturella och strukturella hinder övervinnas. Möte med kvinnor i tre LEADER-zoner i Norte: Alto Cávado, Alto Tâmega och Basto.

"Ni anar inte vilket inflytande de brasilianska serierna har!" Teresa Lima, ekonomidirektör på ADRAT, lokal aktionsgrupp för Haut-Tâmega (norra Portugal), är inte den första personen som förvånar besökaren med denna kommentar: sedan de dök upp för ett tiotal år sedan, har dessa såpopporer som nu forsar genom den portugisiska televisionen *"tro det eller ej, infört ett visst mått av modernitet i de mest avlägsna byarna"*, bekräftar även Francisco Botelho, före detta ansvarig i den lokala aktionsgruppen och rådgivare i utvecklingsfrågor i Ribeira de Pena, en av de fyra "kommunerna" i LEADER-området Basto.

Två samstämmiga vittnesmål som klart visar att här har kvinnorna lång väg att gå: Portugals långa isolering, dess underutveckling, uppenbar i landets inre delar, den paternalistiska attityden under diktaturåren har lämnat det "andra könet" vid väggkanten. Den nyliga spridningen av konsumtionssamhällets värderingar, som bärs fram av televisionen och av de emigranter som kommer tillbaka till hemlandet, skapar behov som påtvingar en snabb monetarisering av en oanpassad landsbygdsekonomi, med alla frustrationer som feno-

menet för med sig. "På sätt och vis är det inte den 'traditionella' landsbygdskvinnan som har det svårast", förklarar Teresa, "hon har aldrig vetat av något annat... De största svårigheterna upplevs av kvinnor i tätorterna, som här i Montalegre: eftersom de har högre utbildningsnivå, vill de 'frigöra sig' och söker avlönade anställningar, som är mycket sällsynta på plats. För dem som vill fortsätta studera saknas oftast de ekonomiska förutsättningarna. Jag är också ekonomilärare och jag ser många flickor som har kapacitet men som tvingas avstå från att läsa vidare."

Emigration

Vid en första anblick verkar landsbygden i Norte vara mycket befolkad: överallt är kullar och dalar beströdda med hus och man vet aldrig var byarna börjar och slutar. Man märker dock mycket snart att ett stort antal hus är stängda eller är under byggnad: dessa stora moderna hus tillhör de tiotusentals emigranter som åkt till Frankrike, Tyskland, Benelux eller Schweiz för att arbeta, men hela tiden med tanken att komma tillbaka till hemlandet vid pensionen. LEADER-områdena uppvisar alltså relativt låga (Alto Tâmega: 30 inv./km²) eller måttliga befolkningstal (Alto Cávado: 96 inv./km², Basto: 83 inv./km²), men som inte går att jämföra med vad de skulle bli om alla emigranter återvände definitivt. Landsbygdsområdena i Minho och Trás-Os-Montes har åderlåtits av emigrationen. "Det är en räddningsplanka för männen, en frigörelseväg för kvinnorna men också orsaken till många lokala sociala problem". Enligt Teresa Lima, har emigrationen stört jämvikten på landsbygden, till att börja med relationerna mellan föräldrar och barn: "mycket ofta, så snart som emigrantbarnen når skolåldern, anförtros de åt mormor eller farmor som blivit kvar i byn. Men eftersom de redan vant sig vid konsumtionssamhället i norr, har dessa barn behov som inte går att uppfylla i den nödortfuga ekonomi som hitintills kännetecknat den portugisiska landsbygden."

Främjande av lokalt hantverk: modedepvisning finansierad av gruppen **Alto Tâmega**

Egenanställning

I centrum av de stora omvandlingar som den portugisiska landsbygden undergår sedan 10 eller 15 år, förefaller kvinnorna illa rustade för att "tjäna sitt uppehälle" eller inlemmas i en formell ekonomi: med sin dåliga skolutbildning har de små chanser att få ett avlönat arbete, eftersom den lokala marknaden är mycket begränsad. Egenanställning utgör därför nästan alltid den enda möjliga lösningen och hantverket (fram för allt textilbranschen i denna del av landet) är den sektor som verkar ha störst potential: genom att omvandla denna traditionella verksamhet för många landsbygdskvinnor till ett yrke, genom att organisera ett yrkesmässigt hantverk, tänker de lokala utvecklingskontoren, stöttade av den portugisiska regeringen (Kommissionen för kvinnans levnadsvillkor, Institutet för hantverksarbete, etc.) och Europeiska unionen (programmen NOW, ILE, LEADER...), utnyttja denna enorma sysselsättningsmöjlighet för kvinnorna.

Aliança Artesanal de Vila Verde, i Haut-Cávado, är ett

kooperativ som innefattar ca. 80 kvinnliga hantverkare. Stommen i verksamheten existerar sedan 1948: på den tiden uppmuntrade "Mödrarnas insats för folkskolan", en institution under Salazar-regimen, hantverket för den hemmavarande kvinnan. "Denna ursprungligen paternalistiska ram var för övrigt ett litet problem när vi skulle bilda vårt kooperativ 1988", minns ledaren, Maria da Conceição Pinheiro.

De flesta kvinnliga hantverkarna arbetar i hemmet. För 30 av dem är vävning, broderi eller målning på keramik en heltidssysselsättning. 7 utövar sin verksamhet i kooperativet. De står för kvalitetskontrollen (label), säljfrämjandet, direktförsäljningen och distributionen av produkterna på de nationella och internationella marknaderna (via grossister). "Våra resultat förbättrar vår trovärdighet, för vårt stora problem, det är misstroendet mellan de kvinnliga hantverkarna och mot kooperativet", beklagar Maria de Conceição. "Begränsade till hushålls- och familjearbete har kvinnorna länge varit isolerade, och de är därför mycket individualistiska. Motiverade av önskan att konsumera mer och genom viss uppmuntran från myndighetshåll, har de ändå inte spontant anslutit sig till kooperativet. De inkomster som kooperativet betalar ut till dem nu skapar en känsla av förtroende och solidaritet. Utbildningarna i design och de säljfrämjande satsningar som vi genomfört med LEADER har också i hög grad bidragit till att skapa en solidaritet som inte fanns tidigare." Ett viktigt hinder har alltså undanröjts för, som Teresa Lima understryker, "så snart som en aktivitet visar sig lönsam är det många kvinnor som vill vara med och den

lokala marknaden blir snabbt mättad. Man måste då alltså marknadsföra utanför den. För att lyckas med det, måste man gå samman, vilket är mycket svårt att åstadkomma, med tanke på de berörda kvinnornas bristande utbildning och deras individualism."

Till bristen på solidaritet kommer en bristande initiativförmåga. Teresa Lima säger att "orsaken är fram för allt kulturell: de som inte emigrerat har tendens att resignera. Det finns alltid den gamla fatalistiska reflexen att tänka att 'så länge vi har mat på bordet så räcker det', männen mer än kvinnorna för övrigt..."

Denna analys, som bekräftas av många utfrågade medverkande, motsägs dock av Maria de Freitas Soares erfarenhet: denna dynamiska sjuttioåring, kassör i föreningen Centre Social de Covide, har kunnat mobilisera hela samhället kring byggandet, under åren 1990 till 1994, av ett komplex med fyra paviljonger innefattande fram för allt ett allaktivitetscenter, en skolverkstad och ett försäljningsställe för traktens kvinnliga hantverkare. Hon har också med sina egna medel skapat en stiftelse för den lokala utvecklingen "Calcedónia", som är i färd med att förse Covide med ett barndaghem, en kollektiv brödugn och en catering-tjänst. "Skapandet av en stiftelse är en mycket ovanlig lösning i Portugal", framhåller de ansvariga i den lokala aktionsgruppen Alto Cávado som här stöttat flera utbildningar och finansierat anläggningar, "det som händer i Covide är säkerligen ganska unikt och beror mycket på denna enastående kvinnas utstrålning."

Privat

Man förstår att här satsar utvecklingskontoren mycket på lokala kvinnliga "entreprenörer" och tvekar inte att stötta privata initiativ: "jag har sett för många kollektiva erfarenheter stupa på marknadsföringsproblemen", förklarar Francisco Botelho. "Att redan ha tillgång till en marknad är ett grundläggande kriterium när vi väljer vilka projekt som skall finansieras."

Det är det som enligt honom berättigar det stöd som beviljats av LEADER-gruppen Basto till Casa do Campo, en väldig aristokratisk domän med trädgårdar från 1800-talet, ett sekel med internationellt rénommé. Armanda Meirelles och hennes dotter Gabriela utövar där sedan tio år "boendeturism" (högklassig turism i kulturklassade boningar) och ger där utbildningar i broderi och metalltrådsvävning för kvinnor i trakten, LEADER har delvis finansierat omvandlingen av en gammal

Social- och hantverkarcentret i Covide
[Alto Cávado]

Kvinnligt hantverkarkooperativ stött av LEADER

flygelbyggnad till försäljningsställe för produkterna - i lyxklassen - utförda av lokala kvinnliga hantverkare på beställning. Gabriella Meirelles marknadsför dem också själv i Porto och i Brasilien. *"LEADER har ingjuttit nytt liv i denna plats"*, understryker Alfredo Coelho, utvecklingsombud. *"Casa del Campo är nu en lönsam aktivitetsmodell som lett till ett verkligt uppvaknande i den här trakten. Initiativet skapar tio direkta arbetstillfällen och ger arbete åt ett tiotal kvinnliga hantverkare."*

ADRAT-kontoret stöder Modabarr, ett hantverksföretag för klädkonfektion som lyckats förena tradition och modernitet: *"detta projekt är privat men har redan fått många kollektiva återverkningar"*, preciserar Fernando Montalvão Machado, direktör på ADRAT. *"Uppströms har det gjort det möjligt att återintroducera en gammal aktivitet på väg att försvinna, nämligen ullvävning; det ger 5 heltidsarbeten på plats; mer allmänt skänker det ny uppskattning åt lokalt hantverk och visar för alla producerande kvinnor att det går att anpassa traditionella produkter till det aktuella modet"*.

De modeuppvisningar som finansierats av LEADER har sedan inspirerat andra hantverkare och väckt intresse hos en stor distributionskedja. Köpet av datorutrustning har också gjort det möjligt att modernisera administrationen av företaget och tillverkningen av mönster som utformas av Agnès Ellouz, en parisiska som sedan några år bor i regionen.

Textilsektorn är förstås inte den enda hantverksaktiviteten som fått stöd från LEADER: små livsmedelsproducerande lantgårdar har också utgjort föremål för stödåtgärder. Basto har stått för 50% av nödvändiga medel vid moderniseringen av ett konditori tillhörande två kvinnor. ADRAT har lagt ut 15 000 ECU för inköp av nödvändig utrustning för expansionen av företaget Artefumo (4 anställda) som producerar rökt skinka, en stor specialitet i Chaves-regionen. Ägaren, Antónia Gonçalves, anmärker i förbifarten att hon fick lov att utnyttja en mans tjänster vid förhandlingen om köpet

av marken: *"de trodde inte på mig och jag undrar fortfarande om det berodde på att jag var för ung eller för att jag var kvinna..."*

Turismen utgör förstås en annan intressant sektor för att skapa arbetstillfällen eller biinkomster för kvinnorna. I Haut-Cávado t.ex. har LEADER och ATAHCA-kontoret orienterat 11 pittoreska byar mot landsbygdsturismen genom att finansiera 65% av fasadrenoveringen och skapa ett sextiotal turistlogin, oftast skötta av kvinnliga jordbrukare.

Har "kvinno"-dimensionen beaktats när dessa projekt valdes ut?

"Vi stöder inte speciellt kvinnorna, svarar Francisco Botelho, vi stöder familjerna: den portugisiska landsbygden har ekonomiska, sociala och kulturella förhållanden som inte klarar en jämförelse med motsvarigheterna i de länder till vilka en stor del av dess befolkning emigrerat. Man måste för övrigt konstatera att de kvinnor som emigrerat och sedan återvänt hit har en avgörande inverkan på den lokala dynamik som börjar märkas nu. Visst har landsbygdskvinnornas villkor förbättrats, även om mycket ännu återstår att göra..." <

ALTO CÁVADO

ATAHCA, Praça do Município,
P-4730 Vila Verde
Tel & Fax: +351 53 32 39 66

ALTO TÂMEGA

ADRAT, Av. Tenente Valadim 39,
P-5400 Chaves
Tel: +351 76 33 17 71 - Fax: +351 76 22 742

BASTO

PROBASTO, Bairro João Paulo II,
P-4860 Cabeceiras de Basto
Tel: +351 53 66 20 25 - Fax: +351 53 66 20 26

Som på "den gamla goda tiden":
turisttillställning anordnad
av kooperativet Åtigårn

När kvinnorna tar initiativet

I det enorma länet Jämtland (mitt i Norrland), har kvinnorna ofta gått främst när det gäller utvecklingsinitiativ.

I denna mycket lågbefolkade region (2,7 invånare per km²), har ca. 300 grupper, kooperativ, nät, etc..., oftast ledda av kvinnor, deltagit i många ekonomiska, sociala, kulturella aktiviteter som gör det möjligt att tillförsäkra denna vidsträckta landsbygdsmiljö en enastående dynamik och livskvalitet.

"Jag tror att redan historien kan förklara varför det varit så lätt att mobilisera kvinnorna", förklarar Margaretha Lindbäck-Hansson: "det finns i Jämtland ett traditionellt motstånd som har att göra med nybyggargjorden, en jämlikhetstradition (det feodala systemet har aldrig existerat här) och en självständighetstradition bland kvinnorna, vana vid att 'hålla grytan kokande' medan männen arbetade långt borta i skogen."

Margaretha leder ett kooperativ på 13 kvinnor som sedan 1995 renoverar och driver en lantgård från 1800-talet. Böndernas gamla bostäder har restaurerats så att man där kan ta emot besökare för en måltid eller en kaffetår, eller till och med härbärgera dem (50 personer övernattade under det första verksamhetsåret). Inte något speciellt originellt förutom värdinnorna, klädda som bondfruarna från förra seklet, som lagar mat vid

spishällen och att förhållandena på platsen tvingar dem som stannar till där att leva exakt på samma sätt som för 100 år sedan: den tidens spartanska komfort (ingen elektricitet och inget rinnande vatten), deltagande i djurskötseln, förflyttning med hästskjuts, etc.

"Vi rekryterar nu fler medlemmar för att dela upp arbetet mer", förklarar Margaretha. Riskerar man inte att då att sprida ut inkomsterna från verksamheten på för många människor? "Pengarna är inte det viktigaste målet", svarar hon, det som räknas det är att den dynamik som projektet för med sig till byn. På sikt är det vårt mål att skapa andra attraktioner av denna typ kring Storsjön som är Jämtlands geografiska och historiska hjärta."

Och lite överallt är det ofta kvinnor som ger de första impulserna till denna dynamik. Historien är ofta densamma: etapp 1 (slutet av 80-talet), kampanjen "Hela Sverige ska leva" till förmån för landsbygdens förnyelse och i vilken kvinnorna var starkt inblandade; etapp 2, de informella "näten" av kvinnor skapas i byarna (50 för närvarande i Jämtland) - diskussioner, utvärdering av behoven, identifiering av projekten; etapp 3: formalisering av projektarbetet, oftast genom skapandet av ett "kooperativ" (metoden är mycket smidig i Sverige: i princip krävs stadgar och deltagande av minst 3 medlemmar), för att driva igenom projektet/en.

Det är den vägen som t.ex. Agendum gått: *"Vi började helt enkelt som kvinno nät 1990"*, berättar Ann-Margreth Göransson, en av de ansvariga och tidigare besviken

förtroendevald inom den "traditionella" politiken. *"I en snarast konservativ region när det gäller rollfördelningen mellan män och kvinnor, var målet först att mobilisera kvinnorna kring möten och socio-kulturella evenemang för att deras aktioner skulle synas så mycket som möjligt, att försvara kvinnornas intressen, att utöka deras representation i beslutsfattande församlingar, fram för allt på lokal och regional nivå. Sedan klev vi på tåget med de nya teknologierna och skapade ett telematiknät som nu är uppkopplat med andra kvinnonät i Europa. Kooperativet Agendum, som grundades 1995, utgör den juridiska person som samordnar allt detta arbete."* Exempel på konkreta resultat: inköp, med hjälp av bidrag från svenska staten och Bergs kommun, av 20 datorer som utgör två "mobila parker" av datorer som var 10:e vecka transporterats till en annan by, och som på plats gör det möjligt att lära folk informationsteknikens grunder, "från ordbehandling till Internet". Sedan 1994 har ca. 500 personer (de flesta kvinnor) och de flesta av byarna i kommunen därmed dragit nytta av denna utbildning.

Klövsjö

Klövsjö (480 invånare) gör anspråk på titeln "Sveriges vackraste by". Platsen är verkligen förtjusande: sjön som bildar en stor vik, traditionella hus grupperade kring en liten röd och vit kyrka...

Sedan flera år har invånarna engagerat sig i en ambitiös satsning på att förnya byn och förbättra miljön. På initiativ av kvinnorna. Det hela började 1986: i brist på barnomsorg för sina barn, beslöt fem av dem att skapa ett barndaghem. De grundade 1988 ett kooperativ och inredde med kommunens hjälp ett stort hus som nu gör det möjligt för dem att uppfylla 11 familjers behov. Dessa ägnar sig i tur ordning åt inrättningens funktion och lokalvården. 5 anställda (1 på heltid, 4 på deltid) sköter anläggningens dagliga drift. *"Alla vinner på det här systemet"*, anmärker Lena Dahl, en av grundarna till kooperativet som nu har 20 medlemmar: *"Staten och kommunen för vilka denna lösning sparar in kostnader, föräldrarna som förfogar över en bra barnomsorg, barnen som får leva i en ovanligt berikande miljö..."*

Projektets framgång utlöste en verklig kollektiv rörelse i byn: i februari 1990, i samband med "Jämtlands kvinnovecka" som äger rum varje år, reflekterar Klövsjös kvinnor över vilken aktion som ska drivas. *"Som vanligt började allt med ett hot"*, berättar en av dem, Ingalls Sjöberg-Bromée. *"Sjön är mycket viktig för byn; men man konstaterade att den hade förorenats kraftigt av fosfater. Vi beslöt då att göra något och övertygade alla kvinnor i byn att sluta använda tvättmedel med fosfater. Affären slutade sälja sådana medel. Sex månader senare, angav mätningarna att fosfatvärdena i sjön hade sjunkit till hälften. Detta direkt synliga resultat uppmuntrade alla att gå längre, inte minst för att operationen tilldrog sig massmedias intresse på riksnivå. Nu tar man itu med hanteringen av allt avloppsvatten."*

Ekologiska toaletter har installerats i flera offentliga byggnader i byn. Avfallet komposteras och används

som gödningsmedel. Ett projekt har framlagts inom ramen för medel avsatta för målgrupp 6 ("hjälp åt nordiska regioner med mycket låg befolkningstäthet"): avsikten är att köpa in 12 apparater och gratis ställa dem till förfogande för intresserade hushåll. En undersökning av operationens miljöpåverkan liksom en studie avsedd att "ekologisera" alla kollektiva anläggningar i byn skall bedrivas parallellt. I väntan på det har flera kvinnor dragit igång en tillverkning av ekologiska skönhetsprodukter, snabbköpet i Klövsjö säljer dem tillsammans med många andra "gröna" produkter, och ekologiseringen av byn har givit gensvar på andra håll i Sverige: *"ända till Stockholm, preciserar Lena Dahl, där man redan frågat mig hur vi burit oss åt här. Jag svarade: 'allt beror på ert problem... Vad är det som driver er? För vår del är det sjön'..."*

"Byborna"

Ett femtiotal kilometer norr om Östersund, huvudort och den enda staden i Jämtland, lite vid sidan av den väg som bär upp i lappmarken, ligger det tre byar intill varandra - Högarna, Fagarland och Ollsta - med tillsammans 130 invånare.

Framtiden såg ganska dyster ut i mitten av 80-talet: grusvägen var i eländigt skick, busslinjen, lanthandeln och fram för allt skolan hotades av stängning. Invånarna reagerade genom att 1985 skapa en reflexionsgrupp som kom fram till en diagnos och upprättade en strategi: *"Den allmänna tankegången var att man måste förbättra servicen och öka trivselen så byarna blev attraktiva för nya familjer"* förklarar Britt-Inger Sundin, en av "ledarna" för satsningen. Gruppen kavlade upp ärmarna och drev igenom två inledande projekt, byggandet av en ishall och omvandlingen av den gamla folkskolan till ett allcenter, helt genomfört med frivilliga arbetsinsatser och finansierade genom anordnande av tillställningar och tombolor.

I den lokala utvecklingens tjänst: kooperativet Agendum

Byssbon bygger servicehus för äldre

— "Här uppe räds inte kvinnorna något. Det var de som började arbetet och det mycket snabbt, männen följde efter...", preciserar Britt-Inger. Gruppen skapade ett "bykooperativ", "Byssbon", enligt principen en medlem, en röst. 50 personer ingår i det. Tack vare en borgen från kommunen fick kooperativet låna 340 000 ECU för att 1990 bygga tre enfamiljshus i traditionell arkitekturstil. En annons sattes in i rikspressen och tre familjer rekryterades som fick installera sig i husen (hyreskontrakt med köpmöjlighet). Samtidigt bidrog byggandet av en kommunal brödugn och fritidsanläggningar (även där finns det en sjö i närheten) till ökad trivsel. Vägen reparerades och utomhusbelysningen förbättrades 1992. Året efter drar Byssbon igång sitt ur ekonomisk synpunkt mest ambitiösa projekt: byggandet av ett servicehus för äldre (9 lägenheter), tack vare ett lån på 612 000 ECU med borgen från kommunen. "Det gällde att hålla kvar de gamla hos oss, samtidigt som vi gjorde deras hus lediga för nytillkomna", förklarar Leif Ahlin, en av de ansvariga på kooperativet. En strategi som visat sig vara effektiv eftersom det under de senaste tre åren kommit 7 nya familjer (11 barn) till byn, vilket gav underlag för öppnandet av ett barndaghem 1995 och den nyliga återöppningen av handelsboden. "Det var egentligen handelsboden som gav oss mest problem, konstaterar Leif: den har slagits igen i flera omgångar under de här åren... Men den 27 februari 1996 var en stor dag: återinvigning efter två år, för gott hoppas man!" Tack vare ett räntefritt lån från alla invånarna har nämligen en medlem i Byssbon kunnat ta över handelsboden.

Telecenter

Enligt Lennart Nilsson, kassör i kooperativet, har hela förnyelseprocessen för byarna kostat ca. 1,1 miljoner ECU, "utan att räkna alla frivilliga arbetstimmar förstås...", skyndar han sig att tillägga. Byarna är inte bara räddade, dessutom är de uppkopplade mot världen eftersom Byssbon sedan flera år gett sig in på informationstekniken och telematiken. 90 invånare (nära 70% av den totala befolkningen!) har gått en datakurs. Ett dussintal av dem har köpt sig en dator. 8 använder dem i sitt arbete. Byssbon är officiellt erkänt som telecenter inom landsbygdens telematiknät i Sverige och 4 arbetstillfällen knutna till denna verksamhet har skapats. Kooperativet spelar ut distansarbetskortet genom att sätta upp och förvalta databaser för olika privata företag. Det ansvarar också för Folkrorelserådets databas. Denna institution leder ca. 2500 grupper som medverkar i aktioner för landsbygdens utveckling. Det är därför inte förvånande att Byssbon nu får till uppgift att upprätta en databas för Jämtlandsskorset, en informations- och vägledningsbyrå för landsbygden som stöds av Europeiska kommissionen. Hemutbildningar i datateknik anordnas också regelbundet.

Överförbarhet?

Operationens imponerande framgång leder förstås till frågan om överförbarheten till andra "känsliga" landsbygdsområden. Svaret är inte uppenbart, för även om invånarnas stora uthållighet gjort det möjligt att vända tendensen och till och med lyckats få in byn med bägge fötterna i "informationssamhället", inskrivs Byssbons erfarenhet ändå i ett globalt gynnsamt sammanhang, som inte gäller för alla landsbygdsområden: en ännu livaktig "pionjärkultur", väl utbyggda serviceanläggningar, aktiva och välorganiserade solidaritetsnät, ett "medborgar"-samhälle med tillgång till effektiva myndighetsorgan som verkar vara mycket lyhörda för de behov som uttrycks av den lokala befolkningen, och i synnerhet av kvinnorna. Leif Ahlin lägger också fram sin egen förklaring: "Vet ni, jag tror att vår framgång i grund och botten beror på folks utbildningsnivå: den är ganska hög i byn och det gör det hela enklare..." <

(*) I Sverige utgör kommunerna den minsta administrativa enheten. Ledda av valda ombud ansvarar de för flera nyckelsektorer: social trygghet, skolväsen på grundskole- och gymnasienivå, markanvändning, stöd till företag, kultur etc. De innehåller alltid flera byar eller tätorter och täcker ofta stora ytor: Jämtland t.ex. har bara 8 kommuner.

Regionens yta: 50 000 km² (12% av Sveriges territorium)
Befolkning: 136 000 invånare (1,5% av den svenska befolkningen)
Demografisk utveckling: 1950-1975: -15% • 1975-1994: +2%
Sysselsättning: Jord-/skogsbruk: 5% • Industri: 14%
 Offentlig sektor: 41% • Turism: 10% • Andra tjänster: 30%

GBV (Glesbyggsverket)
 Splintvägen 1, S-83 172 Östersund
 Tel.: 063 826 00 - Fax. 063 862 92

Det europeiska nätet för landsbygdens utveckling

En av huvuduppgifterna i gemenskapsinitiativet LEADER är erfarenhetens utbytet och överföringen av kunskap mellan landsbygdsområden genom det **"Europeiska nätet för landsbygdens utveckling"**. Detta nät har tre kännetecken. Det är:

- > ett öppet nät. I det deltar alla som är direkt involverade i LEADER II ("lokala aktionsgrupper" och andra kollektiva aktörer, myndigheter och institutioner som deltar vid genomförandet av Initiativet) liksom alla som berörs av den europeiska landsbygdens framtid;
- > ett nät som berikas av dess medlemmars olikhet och de olikartade förhållanden som råder i Europeiska unionens länder
- > ett nät som utvecklas tack vare de innovationer som genomförs "på fältet" av landsbygdens aktörer.

Det leds av **"Europeiska LEADER-observatoriet"** vars roll är att söka reda på, analysera, ge stor spridning åt de förnyande integrerade utvecklingsaktionerna och gynna utbytet av erfarenheter och kunskaper mellan olika landsbygdsområden.

Den allmänna jordbruksstyrelsen (DG VI) övervakar detta observatoriums verksamhet, vilken det anförtrött ledningen efter en anbudsinfordran, till **AEIDL (European Association for Information on Local Development)**.

AEIDL:s huvuduppgift är att sprida information genom olika publikationer (i synnerhet LEADER Magazine) och att upprätta databaser, genomföra seminarier och samrådskonferenser, ge tekniskt bistånd till gränsöverskridande samarbeten mellan LEADER-grupper.

Sex organ specialiserade på olika medlemsstater inom Europeiska unionen - **Arkleton Trust** (Förenade kungariket), **Futour** (Tyskland), **INDE** (Portugal), **Iniciativas Económicas y Ambientales** (Spanien), **ÖAR-Regionalberatung** (Österrike) och **Telide** (Frankrike) - är anslutna till AEIDL för genomförandet av dessa olika aktiviteter.

Varje organ ansvarar för ett speciellt tema ("Framtidsforskning", "Metoder för landsbygdsutveckling", "Nya produkter/nya tjänster", "Miljö", "Turism", "Lokala produkter") och deltar i ledningen av seminarier och konferenser, i framtagningen av publikationer och vid analysen av innovande aktioner, med stöd från sakkunniga specialiserade på dessa frågor.

I intresserade medlemsländer kommer **nationella LEADER-nät** också att upprättas och bör kunna påbörja sina aktiviteter under det här året (1996).

LEADER-publikationer

Tekniska dokument

För att låta de lokala aktionsgrupperna i LEADER II få nytta av lärdomarna från LEADER I, har det europeiska observatoriet upprättat tre dokument, reviderade versioner och utökade med vissa "LEADER-dossiers" publicerade mellan 1993 och 1995:

- > **"Launching and Managing the Local Development Project: The Experience of LEADER I"** (Genomförandet av det lokala utvecklingsprojektet: erfarenhet från LEADER I) är en sammanställning av 4 dokument motsvarande de huvudsakliga etapperna vid genomförandet av ett projekt: befolkningens deltagande, diagnos för landsdelen, arrangemang, genomförande av projektet, analys av dess verkan.
- > **"Exploiting Local Agricultural Resources: The Experience of LEADER I"** (Främjandet av lokala jordbruksresurser: erfarenhet från LEADER I) beskriver alla åtgärder för att genom kvaliteten främja och marknadsföra traktens lantbruksproducerade livsmedel. Dokumentet behandlar också producenternas deltagande i mässor och salonger.

- > **"Marketing Quality Rural Tourism: The Experience of LEADER I"** (Marknadsföra en landsbygdsturism av kvalitet: erfarenhet från LEADER I) analyserar en möjlig strategi för att utveckla en upptäcktsturism, baserad på det naturliga och kulturella arvet i en trakt, med respekt för miljön: utarbetande av produkten, arbetsinsatsens kvalitet, förhandling med bussbolag, etc.

Metodikguide

Det finns en **"Methodology Guide for the Analysis of Innovative Actions"** (Metodikguide för analys av en innovande aktion). Detta dokument som presenteras i en folder med lätthanterliga informationsblad. Den utformades först som ett arbetsverktyg för de lokala aktionsgruppernas analys: det kan underlätta framsökning, uppföljning och analys av innovande aktioner utförda inom ramen för deras LEADER-program.

UPPLYSNINGAR:

EUROPEISKA
LEADER-OBSERVATORIET,
chaussée Saint-Pierre 260
B-1040 Bruxelles
Tel.: +32.2.736 49 60
Fax: +32.2.736 04 34

E-Mail:

leader@aeidl.be

World Wide Web:

<http://www.rural-europe.aeidl.be>

"Rural Europe": LEADER-publikationer på Internet

"Rural Europe", informationstjänst on-line i det europeiska utvecklingsnätet för landsbygdens Europa är tillgängligt på World Wide Web på adressen:

<http://www.rural-europe.aeidl.be>

Där finner man de flesta publikationer som producerats av det europeiska LEADER-observatoriet (LEADER Magazine, INFO-LEADER, de tekniska dokumenten, etc.), aktivitetsprogrammet liksom de olika databankerna som håller på att bildas ("Innovande utvecklingsaktioner på landsbygden", nationella och regionala LEADER-program", "Gemenskapsaktioner till förmån för landsbygdens utveckling", etc.).

Informationerna, tillgängliga till en början på engelska och på franska, kommer undan för undan att göras tillgängliga på tyska, spanska, italienska och portugisiska. För var och en som berörs av den europeiska landsbygdens utveckling, erbjuder Internet-adressen "Rural Europe" också möjlighet till arbete on-line: forum, brevlåda, konsultation av dokument på distans, etc.

Namn: LEADER ("Liaison entre Actions de Développement de l'Economie Rurale = Sammanknäpning av insatser för utveckling av landsbygds ekonomi")

Typ av program: Gemenskapsinitiativ

Berörda områden: regioner i Målgrupp 1 (med försenad utveckling), områden i Målgrupp 5b (känsliga landsbygdsområden) och områden i Målgrupp 6 (områden med mycket låg befolkningstäthet inom Europeiska unionen. 10% av beviljade bidrag i områdena 5b kan dock tilldelas till ej bidragsberättigade angränsande områden.

Mål: som en uppföljning på LEADER I (1991-1994) syftar LEADER II till att:

- > uppmuntra lokala initiativ för exemplarisk landsbygdsutveckling;
- > stöda innovativa, exempelgivande och överförbara operationer som visar nya vägar som landsbygdsutvecklingen kan slå in på;
- > utvidga erfarenhetsutbyte och kunskapsöverföring;
- > stöda gränsöverskridande samarbetsprojekt härrörande från lokala aktörer i landsbygdsområden och som påvisar deras solidaritet.

Förmånstagare: LEADER II tillför sitt ekonomiska stöd till två typer av förmånstagare:

- > i första hand, de "lokala aktionsgrupperna", bestående av offentliga och privata grupperingar, som tillsammans upprättar en strategi och förnyande åtgärder för att utveckla ett jordbruksområde av lokal dimension (mindre än 100 000 innevånare);
- > andra kollektiva offentliga eller privata aktörer från landsbygdsmiljön (lokala myndigheter, konsulkamrar, kooperativ, föreningar, etc.) på villkor att deras insats, mer tematisk, kan inrymmas i en utvecklingstanke på lokal nivå.

Typ av åtgärder: förvärvande av kompetenser i fråga om landsbygdsutveckling, förnyelseprogram för landsbygden (yrkesutbildning, landsbygdsturism, stöd åt små företag, främjande av jordbruksprodukter, skogsprodukter, lokalt fiske, förbättring av miljön och levnadsvillkor, etc.), gränsöverskridande samarbete.

De olika komponenterna i LEADER II återfinns i ett "Europeiskt nät för landsbygdsutveckling" som möjliggör en stor spridning (seminarier, utbyten, publikationer) av innovativa insatser som genomförts till förmån för landsbygden och som underlättar det gränsöverskridande samarbetet. Detta nät leds av "Europeiska institutet för innovation och utveckling på landsbygden" eller kort "LEADER-kontoret" (Generaldirektoratet för jordbruket).

Programmets varaktighet: 6 år (1994-1999)

Tilldelning av gemenskapsmedel: ca. 1 500 miljoner ECU (varav mer än 900 miljoner för områdena i Målgrupp 1) finansierade av de tre strukturfonderna.

Det europeiska LEADER-kontoret

**Europeiska Kommissionen
GD VI Jordbruket**

LEADER magazine är kvartaltidskriften för utvecklingsprogrammet för landsbygden LEADER II. - **LEADER II** ("Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale") är ett gemenskapsinitiativ som lanserats av kommissionen och samordnas av dess jordbruksstyrelse (enhet VI-F.1.2). - Innehållet i LEADER magazine återspeglar inte med nödvändighet åsikterna inom Europeiska unionens institutioner. - **Redaktionsledning:** Europakontoret LEADER/A.E.I.D.L. - **Ansvarig utgivare:** William Van Dingenen - **Journalistik:** Jean-Luc Janot - **Medarbetare i detta nummer:** Mary Braithwaite, Yves Champetier, Marie Jouffe - **Foton:** LEADER-grupper, Åtigårn, Campagne Compagne, Eureka Slide, Ministère français de l'Agriculture, Lennart Nilsson, ÖAR, Bengt Weilert - **Omslagsbild:** Eureka Slide - **Samordning av produktionen:** Christine Charlier - **Grafisk utformning:** Kaligram. Tryckt i Belgien på papper med klorfri blekning - **LEADER magazine** publiceras på elva språk inom Europeiska unionen och trycks i 30 000 exemplar. - **Upplysningar:** LEADER magazine, A.E.I.D.L., chaussée Saint-Pierre 260, B-1040 Brüssel. E-Mail: leader@aeidl.be - WWW: <http://www.rural-europe.aeidl.be>